Ukradené sny

Brigita Bakovská

PŘEDMLUVA

Mír.

Jsou to pouhá tři písmena, ovšem asi jen málokdo, kdo nezažil hrůzy a útrapy války, si je schopen uvědomit, kolik toho znamenají. Vůbec nepřemýšlíme nad tím, jakých výhod požívá naše generace, protože nemusíme usínat se strachem, zda na náš byt či dům nespadne puma, a ani se nemusíme trápit pomyšlením, jestli naši blízcí právě neumírají někde na frontě.

Bez okolků se přiznám, že už někdy i já sám jsem nabyl domněnky, že se z tradičního přání na život v míru stala fráze bez hlubšího významu. A pak jsem se setkal s paní Brigitou Bakovskou. S drobnou, ale nesmírně vitální a statečnou ženou, jejíž autentické a sugestivní vyprávění mi znovu naplno připomenulo, že život v míru není žádnou frází. Je to štěstí. Je to obrovské štěstí.

Když mi paní Gita Bakovská prozradila, že by ráda vydala své paměti, přislíbil jsem jí pomoc. Zástupci měst se věnují budování kanalizací, cest, chodníků a celé spoustě dalších záležitostí, a přitom jen těžko mohou sami ovlivňovat, zda je ve světě mír. Kniha paní Gity Bakovské by se tak snad mohla stát malým příspěvkem našeho města Bohumína k tomu, aby ve světě mír opravdu zůstal. Věřím totiž, že každý, kdo si ji přečte, se aspoň na chvíli zamyslí nad tím, co všechno má, a oč by tak snadno mohl přijít.

Doufám, že vzpomínky paní Gity Bakovské zůstanou také mementem pro další generace, aby i naše děti pochopily, jak strašná je válka, a prahly také po největším svém benefitu – po životě v míru.

Byť se nám to může tak zdát, ale ono to není samozřejmostí…

Igor Bruzl
místostarosta města Bohumína

UKRADENÉ SNY
Brigita Bakovská

Pro město Bohumín vydal: MG PRESS CZ s.r.o., Havířov
Foto na obálce: Nikola Liberdová
Grafická úprava a sazba: Milan Pěgřim (MG PRESS CZ s.r.o.)
Vydání: první, 2016

Ukradené sny

Rozhodla jsem se na stará kolena napsat něco o svém životě. Nebyl příliš jednoduchý, ale místy i pěkný a radostný. K psaní mě inspirovaly mnohé mé kamarádky – spolutrpitelky, které již o sobě a o svých těžkých životních údělech něco napsaly. Jsem si vědoma, že o našich osudech už bylo hodně publikováno, ale každý měl životní osud trochu jiný. Proto ani nevím, jestli mé řádky ještě budou někoho zajímat a bude je číst.

Svoje vzpomínky píši hlavně pro mladší generace, které o tomto období nemohou moc vědět, což je přirozené. Přála bych si, aby se do tohoto období trochu vžily, dokud nás, několik pamětníků, ještě žije. A aby si nedělaly obrázek jen z toho, co kde slyší nebo co zkresleného se dozvědí z televize a rádia. My, kteří jsme toto kruté období přežili, se snažíme říct pravdivě, čím jsme prošli, pokud si to ovšem po těch letech pamatujeme.

Jmenuji si Brigita Bakovská, rozená Steinová. Narodila jsem se 17. února 1929 v Karlových Varech. Žila jsem tam s rodiči a starší sestrou do svých osmi let. Měla jsem ještě bratříčka, který bohužel zemřel jako batole. Můj tatínek se staral o pronajatý obchod s obuví a maminka byla v domácnosti. Když bratříček zemřel, tatínek chtěl za něj náhradu, a tak jsem se narodila já. Táta těžce nesl úmrtí mého bratříčka, a kvůli tomu se vztahy mezi rodiči začaly rapidně zhoršovat. Maminka od nás odešla, a táta k nám proto vzal svoji sestru, moji tetu, která se pak o nás starala místo matky.

Ve Varech jsem velmi ráda chodila za taťkou do obchodu, skládala krabice a vždy jsem tam dostala výborný chléb, na který ještě dnes vzpomínám. Nicméně maminka byla proti tomu.

Tatínek měl nesmírně rád děti a v neděli mne, někdy i sestru, bral na výlety. Vždy, když jsme šli po nějaké cestě směrem do lesa, měli jsme za sebou konvoj malých dětí, kterým táta rozdával bonbony.

Měla jsem dva bratrance, kteří k nám občas jezdili. Byli o nějaký rok starší než já. Vozili mne v kočárku po takové strmé ulici, až mě samozřejmě vyklopili, a pak dostali od táty vynadáno.

V dětství jsem často postonávala. Několikrát do roka mě trápily záněty středního ucha, které byly značně bolestivé.

V šesti letech jsem začala chodit do školy ve Varech. Musela jsem chodit do německé, protože česká byla přeplněná. Učitelka byla výborná, ráda na ni vzpomínám. V té době se však situace začala zhoršovat. Děti už s námi nekamarádily, pokřikovaly na nás nadávky a dokonce po nás plivaly. Ve Varech se nacházelo jedno z největších fašistických hnízd a pro nás začalo být neúnosné tam žít. Ve městě působil také známý fašista Karl Herman Frank. Nenáviděl Židy a Čechy. Snad proto, že v dětství utrpěl vážné zranění oka, které dle jeho slov měli způsobit čeští spolužáci. Nosil pak skleněnou náhradu. V roce 1935 se stal zástupcem Sudetoněmecké strany a byl zvolen do československého parlamentu.

Situace se stále zhoršovala a 13. září 1938 vytloukli Němci české a židovské obchody a vypálili synagogu. Nakonec jsme byli i my nuceni utéct do vnitrozemí. Tatínek vzal brzo ráno mne i sestru na nádraží k vlaku. Obě jsme měly jen školní aktovku na záda a v ní nejnutnější oblečení. Tatínek nás nacpal do přeplněného vlaku a poslal nás pryč. Sám ještě zůstal ve Varech, aby pravděpodobně zařídil nějaké věci. Se sestrou jsme přijely do Příbrami k příbuzným. Tam už jich ovšem bylo tolik, že nás za nějaký den poslali dál. Dorazili jsme do Plzně, a to už byl tatínek s námi. Ale ani tady pro nás nebylo místo. Ke všemu byla vyhlášena mobilizace, tak-

že jsme pendlovali s aktovkou dále, do Prahy. Do ní odjela naše matka už dříve.

V Praze jsme byli opět u příbuzných, ale ne dlouho, protože i tam nás bylo moc. Střídala jsem s tatínkem různé podnájmy, poslední před Terezínem byl na Vinohradech blízko rozhlasu. Při náletu na Prahu však byl dům, stejně jako budova rozhlasu, zbombardován.

Matka už s námi v Praze nebydlela a sestra žila u nějaké rodiny jako vychovatelka či pomocnice v domácnosti. Tatínek na tom byl velice špatně. Vše musel nechat v Karlových Varech a v Praze nesehnal ani zaměstnání, ani podporu, prostě nic. Přitom měl na krku devítiletou holku. Byl to velice dobrý a chytrý člověk. Miloval děti, vše uměl spravit. Znal několik jazyků a o mne se staral vzorně, někdy až moc.

V Praze jsem v roce 1939 nastoupila do školy. Chodila jsem do třetí třídy a samozřejmě mi to příliš nešlo, hlavně čeština mi dělala potíže. Ujala se mě tam spolužačka Eva Znamenáčková, která mi hodně pomohla s učením, a staly se z nás velké kamarádky. Její tatínek z toho radost neměl, bylo to pochopitelné, jelikož jsme už nosili žluté hvězdy a bylo zakázáno se stýkat s Židy. S Evou jsme se přesto stále setkávaly. I její tatínek se později obměkčil. Asi proto, že byl obuvníkem jako můj taťka.

Pak už jsme navštěvovat školu nesměli. Chodila jsem do takového kroužku, který byl vždy u někoho v bytě. Ještě jsem chodila jeden rok do židovské školy v Jáchymově ulici. Ale s Evou jsem se kamarádila až do svého odjezdu do Terezína. Šla mne i se svou maminkou doprovodit až do Veletržního paláce, odkud nás potom odvezli. Když jsem se s Evou rozloučila, na poslední chvíli jsem jí dala svoje hodinky na památku.

Ty hodinky byly nakonec jedinou věcí, kterou jsem po válce dostala zpátky.

Ještě v Praze před odjezdem do Terezína dostal tatínek od židovské obce nějaké adresy, kam jsem měla chodit na obědy. Chodila jsem málokdy, bylo mi to trapné a před tatínkem jsem si vymýšlela, co jsem měla k obědu. V této době jsem se seznámila v jedné sionistické organizaci s Karlem Weinsteinem, který tam přivedl svoji sestru Šáry, později vdanou Verešovou. Přátelila jsem se s ní až do její smrti. Můj táta nesměl vědět, že tam chodím, nebyl sionistou. V této době jsme také začali chodit na Hagibor, kde jsme cvičili a poznali Fredyho Hirsche. Tehdy jsme už bydleli s tatínkem ve Vinohradské, odkud jsem téměř denně na Hagibor docházela. Nachází se stále na Vinohradech u židovského hřbitova a dnes je v něm Domov sociální péče pro přeživší holocaustu. Chodila jsem samozřejmě pěšky, jelikož tramvají jsme nesměli, jen v posledním voze a bylo to pro nás moc drahé. Doma jsem musela být do 20 hodin, později už Židé nesměli být na ulici. V této době už jsme museli nosit žlutou hvězdu na oblečení, všude jsme měli vstup zakázán, třeba i do kina nebo divadla. Peníze jsme neměli ani na jídlo, a tak mi Šáry nosila na Hagibor vždy nějakou svačinu. Vždy mi také řekla, co měli ten den k jídlu, a to jsem pak tvrdila tatínkovi, když se ptal, co jsem měla k obědu. Prostě jsem mu lhala. Tam jsem se také seznámila s několika kamarády a kamarádkami, s některými se přátelím dodnes.

V Praze jsem chodila do různých kroužků, kde jsme se učili. Měli jsme zkušené a výborné učitele, kteří se ovšem měnili, když byl některý deportován. K tomu mám jednu perličku. Jednou odpoledne cestou ze školy přede mnou šla německá děvčata a mne napadla taková hloupost. Jednu Němku jsem zatahala za copy. Byl z toho průšvih, honila mne po celých Vinohradech a žalovala to doma. Její táta nám pak vyhrožoval i v novinách, ale skončilo to celkem dobře.

Šáry bydlela v Praze-Čimicích, kam už Židé vlastně také nesměli. Šáry chodila nesmírně ráda do kina, tak měla hvězdu na patentky a klidně šla se mnou nebo do kina, naštěstí se jí nic nestalo.

Moje matka už byla v Praze před námi. Bydlela v podnájmu a já ji viděla jen občas, když jsem za ní zašla. Táta mi v tom nebránil, naopak mne za ní posílal. Mně se moc nechtělo, ale šla jsem kvůli tátovi. Táta se živil všelijak, lámal si chleba do kávy a podobně. Peníze neměl.

V roce 1942 to začalo. Chodilo jedno předvolání do transportu za druhým. Spousta našich známých nuceně odjela do terezínského ghetta. Tatínek uměl dobře balit, tak kde mohl, pomáhal. Smělo se vzít pouze 50 kg.

V červenci 42 dostala předvolání moje máma i já. Táta přijel dalším transportem a sestra ještě později. Vezli nás do Bohušovic a odtamtud jsme šli pěšky do Terezína. Zavazadla některá došla a některá ukradli. Mezi těmi ukradenými bylo i tátovo a moje zavazadlo, takže jsme opět neměli nic. Ze začátku jsem bydlela v kasárnách, táta extra a máma se sestrou. Potom jsem se přestěhovala do L410, do pokoje č. 24, kde nás bylo 33 stejně starých děvčat. S několika, které přežily, se stýkám dodneška. Správcovou L410 byla paní Englenderová, maminka Ráji, jedné z našich děvčat, která bydlela na 25. Na 24 se mnou byla i Šáry, Helga Hošková, budoucí akademická malířka, která stále něco kreslila a jejíž kresby se po válce našly. Ještě Doriska Broulová, se kterou jsme vedle sebe ležely na kavalci a která také přežila a dnes je členkou Osvětimského výboru. Tam je také Eva Lišková, moje věrná kamarádka. V Terezíně byl také chlapecký domov Vedem. My, které jsme bydlely v L410, jsme později chodily pracovat na Šance do zahrady, což bylo docela dobré. Hlídali nás četníci, někteří byli docela hodní, takže jsme sem tam mohly ukrást nějakou tu zeleninu. Na Šance jsme také chodily cvičit, tam se nám věnoval Freddy Hirsch.

Můj tatínek už na tom nebyl zdravotně moc dobře. Bydlel ve starém bloku, kde jich bylo v jedné místnosti namačkáno asi 80. Jelikož táta celý život pracoval s botami, uměl je také spravovat. Takže lidem spravoval boty a dostával za to kousek chleba, který vždycky samozřejmě nosil mně.

V Terezíně, hlavně ve sklepě L410, se nacvičovala různá divadla, kromě jiného také dětská opera Brundibár, dnes známá po celém světě. Brundibár se začal hrát 23. 9. 1943 v Terezíně. V této hře vystupovalo několik našich děvčat. Jedna, která hrála kočičku, vystupuje ještě dnes a žije v USA. Občas sem jezdí. Ještě se tam nacvičovaly různé hry a operetky, Němci to celkem tolerovali. Jednou měla přijet do Terezína mezinárodní kontrola Červeného kříže, takže se celý Terezín musel pečlivě uklidit. Děti byly nastrojené a dostaly dobré jídlo, sladkosti a podobně. Vše jen na tu chvíli. Jakmile Červený kříž odjel, bylo zase vše při starém.

Často nás sčítali a zjišťovali, kolik nás chybí. Jednoho dne nás všechny, i nemocné, vyhnali na Bohušovickou louku, kde nás stále od rána do večera počítali. Pršelo, byla zima a spousta lidí to odnesla újmou na zdraví.

Z přeživších děvčat z L410 mám dodnes několik kamarádek. Moc už jich není, v našem věku jedna za druhou odchází. Každopádně přátelství získané v té těžké době je k nezaplacení a trvalého rázu.

Trpěla jsem od dětství záněty středního ucha a postihovaly mě i v Terezíně. Také jsem tam měla žloutenku. Téměř všechna děvčata onemocněla nějakou zákeřnou nemocí. Ale jelikož jsme byly mladé, nemoci jsme překonávaly. Terezínské ghetto bylo také kruté, hlavně pro starší lidi. Bydleli v různých barácích, v jedné místnosti jich bylo namačkáno několik desítek. I přesto šlo v ghettu přežít. Všichni jen doufali, že nepřijde něco horšího. V tom jsme se ovšem krutě mýlili. Následující pobyty v koncentrácích, to bylo hotové

peklo. Záněty středního ucha mi nakonec zachránily život. Celá má rodina totiž měla být v roce 1943 v zářijovém transportu, který pak z 8. na 9. března 1944 šel celý do plynu. Byli to vesměs mladí lidé, také spousta malých dětí. Bylo to na narozeniny prezidenta Masaryka a všichni při té otřesné cestě zpívali Kde domov můj a židovskou hymnu Hatikvu. Moji rodinu, díky mým nemocným uším, vyreklamovali a byli jsme odvezeni až dalším transportem v prosinci 1943. Nevěděli jsme, kudy nás vezou. Cesta byla velice krutá. Byli jsme natlačeni v dobytčáku, že jsme nemohli ani dýchat. Uvnitř byl jen kýbl. Tatínka jsem držela za nohavici a pořád jsem plakala. Tatínek ve vlaku říkal, to je náš konec a já se s vámi loučím. Tušil krutou pravdu a já prožívala obrovský strach, že už se nikdy neuvidíme. Pravděpodobně jsme jeli přes Ostravu a táta nějakou škvírou vyhodil nějaký lístek. Jestli někam došel, nevím.

Když jsme dojeli do Osvětimi, vyhnali nás z vlaku a nic jsme si nesměli vzít, mně vyrvali i malého plyšového medvídka. Jediné, co jsem zachránila, byl řetízek s malým andělíčkem, který jsem pak při apelech měla stále v puse. Při jednom z nich jsem jej dokonce spolkla. Rozdělili nás na ženy a muže. Zoufale jsem se hnala k tatínkovi, ale surově mě hodili zpátky k ženám. Neustále mezi námi chodili nějací muži v trestaneckém oblečení a nám mladým stále zdůrazňovali, ať říkáme, že je nám 15 i více.

Hned po příjezdu nás tetovali. To číslo mám dodnes, a kdyby mne někdo v noci vzbudil, tak mu ho řeknu. Na paži mám 73628. Muži byli také číslováni, ale v trochu jiném pořadí. Některé transporty byly stříhány dohola. Nás nestříhali, jen tetovali. Pak nás odvezli náklaďáky do sprch (mysleli jsme, že už jdeme do plynu), ale skutečně jsme se sprchovali. Všechno oblečení nám vzali a hodili nám nějaké hadry, prádlo ovšem žádné.

Pak nás umístili v Birkenau do tzv. rodinného tábora. Tam už byl celý zářijový transport, který pak šel celý ze 7. na 8. března 1944 do plynu. Mne umístili do takzvaného dětského bloku. Staral se tam o nás Freddy Hirsch, který nám zařídil blok, kde jsme my starší hlídali ty menší děti, aby nemusely stát dlouhé apely venku. Pro mne i další bylo nejhorší, když se nás tříleté nebo čtyřleté děti ptaly: „Teto, půjdeš také do plynu a moji rodiče také?“ To byly strašné otázky.

Freddy dělal pro děti, co mohl. Byl to báječný člověk a všechny děti ho milovaly. Vychovával nás a hlavně psychicky nám pomohl ty krutosti překonat. Zkrátka co mohl udělat pro děti, to nezištně dělal. Když šel zářijový transport do plynu, snažil se alespoň vyreklamovat děti. A když se mu to nepovedlo, šel do plynu s nimi. To je jedna verze. Podle druhé mu někdo dal prášky, aby mu pomohl odejít z tohoto světa za dětmi.

I díky Freddymu a jeho odkazu jsme se my, přeživší, mohli v pozdějších letech lépe zařadit mezi ostatní. Všichni jsme se pak snažili něco naučit, dohonit zmeškané, a někteří to dotáhli hodně vysoko. Například Helga Hošková se stala akademickou malířkou, MUDr. Rája Lodinová docentkou v porodnici v Podolí.

V této době v táboře zemřel můj tatínek, byl už strašně zesláblý. Mne alespoň trochu ukonejšilo to, že táta zemřel a nešel do plynu. Před smrtí se mi tátu podařilo několikrát vidět, občas jsem proklouzla do jeho bloku díky jednomu kápovi. Jinak možnost sejít se s někým z rodiny byla jedině na latríně, kde byly z jedné strany ženy a z druhé muži. Samozřejmě to oddělené nebylo a chodilo se tam na povel, celý blok najednou. Po válce jsem dlouho nemohla objevit nějakého muže, který mého tátu z tábora znal. Až náhodou jsem se setkala s bývalým hercem ostravského divadla, který s ním byl na bloku.

V Birkenau (Osvětimi) to bylo velice kruté. Když přijel nějaký nový transport, což bylo i několikrát denně, většinou šly celé transporty okamžitě do plynu. Z komínů neustálý stoupal kouř a smrad, to bylo strašné. Některé vězně vozili do práce, většinou odváželi mrtvoly, mnohdy mezi nimi byli ještě živí lidé. Některé ženy, například moje matka, pracovaly v odvšivárně a jiné v nemocničním bloku.

Těsně předtím než šel zářijový transport do plynu, rozdali nám korespondenční lístky a mohli jsme psát domů. Muselo to být rychle, jen 30 slov a v němčině. Vyhlásili „lagersperre“ (zákaz vycházení z bloků) a nikdo nesměl ven pod hrozbou zastřelení. Moje kamarádka Eva nám ostatním na kavalci připravila šok. Neuměla totiž německy a prostě se sebrala a utíkala za maminkou, přestože byl zákaz vycházení. Měla velké štěstí a vrátila se v pořádku. Ty dopisy došly domů, když už byla většina lidí zplynována.

My jsme přijeli do Osvětimi v prosinci 1943, a tak jsme si vypočítali, že v červnu to bude šest měsíců (zářijový transport šel do plynu za šest měsíců), kdy budeme na řadě my, a tak se v tuto dobu o ničem jiném nemluvilo. Někteří byli přesvědčeni, že nás čeká jedině plynová komora. Spousta lidí ale doufala, že to Němci neudělají, a při selekci Dr. Mengelem šli radši na stranu mezi staré a nemocné. Ano, to byla pověstná selekce Dr. Mengelem, vpravo, vlevo. V té době jsem měla hrozně oteklé nohy, a tak jsem neprošla. Ale jedna kamarádka, nevím, jak se jí to podařilo, mne táhla zpět, že půjdeme znovu. Dala nohy nějak mezi moje a Mengele se koukal jen na ni. Byla velice krásná, a tak mi vlastně zachránila život, protože jsem prošla mezi zdravé. Tak nás Mengele rozdělil na schopné práce a na druhé straně byli nemocní a starší lidé. Několik lidí šlo dobrovolně mezi staré. Mysleli si, že si tím zachrání život, což byl samozřejmě velký omyl. I moje matka a sestra byly mezi nimi, nevěřily nám, že půjdou na smrt. Moje sestra se nakonec dostala k nám práce schopným, údajně kvůli mně.

Že náš transport nešel do plynu, jsme si původně vysvětlovali tím, že Němci potřebovali lidi na práci. Pak nás na několik dnů odvedli do FKL – ženského tábora, kde to bylo skutečné peklo. Na kavalcích jsme byly namačkány, nedalo se ani sedět, natož ležet. Neustálé se opakovaly apely, stále znovu a znovu nás počítali. K jídlu a pití jsme nedostaly nic. Moje sestra mi ještě vyčítala, že musí trpět kvůli mně, že měla zůstat mezi nemocnými. Naštěstí jsme v tom táboře byly jen několik dnů, delší dobu bychom nevydržely. Nějakými dobytčáky nás pak odvezli do Hamburku. Vůbec jsme neměly tušení, kam nás vezou, ale když jsme vyjely z Osvětimi, svitla nám naděje, že snad budeme žít.

V Hamburku nás ubytovali na pobřeží Dessauer Ufer ve velikánské budově, prý to bylo nějaké skladiště. Každé ráno nás budili velice brzy a vozili nás tramvají nebo lodí na těžkou práci. Byly jsme unavené a ospalé, protože sotva jsme si večer lehly, začaly houkat sirény a muselo se do sklepa. Nálet skončil a za chvíli byl budíček. Abych se mohla vyspat, další noci jsem se schovávala do slámy a na nálety jsem kašlala. Ale jednou mi čouhala ven noha a nějaký Němec – naštěstí to byl voják, ne esesák – mě za tu nohu vytáhl. Nic mi neudělal, jen mi pohrozil. Na tomto místě jsme nebyly moc dlouho, rozdělili nás na dvě skupiny a odvezli do jiných táborů. Část vězenkyň šla do Nemengame a já do nějakého malého tábora, název už si nepamatuji. Paradoxem bylo, že několik dnů po přemístění spadla na to hamburské skladiště bomba a objekt téměř celý shořel.

Češek nás bylo v táboře jen kolem padesáti, ostatní byly Maďarky. Ty transportovali přímo z domova, takže byly ještě vykrmené, dobře oblečené a měly svoje věci, oblečení i jídlo. S námi jednaly velice opovržlivě, navíc kradly našim holkám chleba. Mně ukradla jedna Maďarka dřeváky. Na práci nás vozili různými povozy a pracovaly jsme dost těžce. Stavěly jsme například nějaké domky. Vzpomínám si, že tam byla taková latrína. Z jedné strany jsme chodily my a z druhé

nějací vězni, myslím, že to byli Italové a Francouzi. Jednou jsem byla na latríně a z druhé strany na mne spadla čokoláda. To se pak opakovalo. Jednou jsem při chytání té čokolády málem přepadla, ale chlapi mě pohotově hodili zpátky. Také jsme chodily pracovat na zákopech a dělaly různou náročnou práci.

1. března 1945 nás vezli tramvají, a protože bylo po náletu, spadly na naši tramvaj sutiny domu. V našem voze bylo několik mrtvých a zraněných. Měla jsem zlomená asi tři žebra, rozbitou hlavu a ruku. Mé sestře se nestalo nic. Protože se to stalo na veřejném prostředku, museli nás ošetřit. Nesměly jsme ale s nikým mluvit. Mne ošetřoval nějaký Francouz, ale za moc to nestálo. Všechno mě bolelo a prsty levé ruky jsem nemohla hýbat. Přesto jsem musela jít dalšího dne pracovat na zákopy. Kdybych nešla, zastřelili by mě.

Po té nehodě v tramvaji nás vyhnali na pochod smrti do Bergen Belsenu. Částečně nás vezli nějakými náklaďáky, ale většinou jsme šly pěšky. Byly jsme už značně zesláblé, a jakmile někdo zůstal stát, zastřelili ho. My jsme šly společně tři kamarádky. Jedna z nás, Hanka Benešová, už nemohla, tak jsme ji nespočet kilometrů táhly. Když jsme dorazily do Bergen Belsenu, nebyly už k dispozici žádné baráky. Bylo tam jen veliké prostranství, kde byly vesměs mrtvoly a sem tam mezi nimi seděl ještě někdo živý. Voda byla otrávená a ve chlebu bylo rozemleté sklo. Němci už byli pryč. Naštěstí to bylo jen několik dnů a 15. dubna jsme byli osvobozeni.

Osvobodili nás Angličané a s dobrými úmysly nám házeli vepřové konzervy. Kdo je ale snědl, samozřejmě zemřel, zesláblý organismus to zkrátka nesnesl. My jen prosily o vodu. Co bylo pak, už si nepamatuji. Všichni jsme dostali tyfus. Bylo to skutečně příšerné. Probrala jsem se v nějaké vilce, kde jsem byla sama na pokoji a starala se o mne nějaká německá ošetřovatelka. O svých kamarádkách a sestře jsem nevěděla nic. Vůbec jsem nemohla chodit, ten tyfus mě úplně

dodělal. Chodil tam za mnou nějaký anglický lékař a stále mě chtěl adoptovat. To jsem striktně odmítla a řekla jsem mu, že jsem Češka a chci domů do Prahy. Pak jsem se dozvěděla, že do Česka pojede jediný vlak. Bohužel jsem netušila, jak se do něj dostat. Byla jsem hrozně zesláblá a nemohla jsem chodit. Jakým způsobem mě do toho vlaku dostala Andula Poláková, sestra mé kamarádky, už si nepamatuji. Ale dojela jsem tím vlakem do milované Prahy. Byla to nekonečně dlouhá cesta, ale po několika dnech jsme dorazili na Smíchovské nádraží. Tam se všichni rozprchli a já zůstala sedět sama na chodníku. I Andula zmizela, samozřejmě hledala svoji mámu a sestru Evu. Nevěděly jsme, zda se vůbec dostaly z Osvětimi a zda se vrátily. To jsem se dozvěděla až mnohem později. Mě se u nádraží ujaly dvě jeptišky. Vzaly mě k sobě, daly mi najíst a nějaké oblečení, protože sama jsem neměla nic. Druhý den mě odvedly na repatriační úřad, kde jsme se museli hlásit. Odtamtud mě okamžitě strčili do nemocnice Podolí (dnešní porodnice). Druhý den okolo mě stálo celé lékařské konsilium a já slyšela, jak si mezi sebou povídají, že je to zbytečné, Bergen Belsen, tam byla otrávená voda a sklo rozemleté ve chlebu. Sama jsem si jen v duchu říkala, tak to tedy ne. Když jsem vydržela tamto peklo, tady vám tedy neumřu. V noci jsem po čtyřech vylezla ven z nemocnice. Tam se mě ujal jeden pán, asi si všiml vytetovaného čísla a mého zuboženého stavu. Bylo mi šestnáct let a vážila jsem asi 20 kilogramů. Ten pán se mi snažil pomoct a nějakým způsobem mě dostal do Vršovic k mé sestřenici. Přibližně jsem si pamatovala, kde bydlela.

Sestřenice mě přijala s otevřenou náručí. Měla to také velice těžké, sama byla v malé pevnosti v Terezíně a jejího manžela tam zastřelili v poslední den války. Její manžel byl Ital a do lágru šel proto, že se zastával svojí manželky, Židovky. Sestřenice měla sestru v Anglii, a tak se k ní nakonec přestěhovala a byt nechala přepsat na mě. Z tohoto bytu mě však vystěhovali, protože mi nebylo 18 let. Než se sestřenice odstě-

hovala, chodila se mnou k lékařům, kteří mi nakonec zjistili nález na plicích. A pochroumanou ruku po úrazu v Hamburku mi spravil profesor Burian, náš první plastický chirurg. Chtěla jsem také odstranit vytetované číslo, ale to profesor zamítl. Finance jsem samozřejmě žádné neměla, jen malinký sirotčí důchod. Školy také žádné a při tom jsem se musela léčit s plícemi.

Sestřenice mě dostala ještě na nějaký repatriační pobyt pro děti do Pece pod Sněžkou. Na tomto pobytu se o mne velice pěkně starali. Nechtěla jsem jíst, tak mi dávali černé pivo, po kterém jsem dostala chuť k jídlu. Pec pod Sněžkou jsem si už tehdy zamilovala a později jsem tam jezdila lyžovat. Snažila jsem se opět vše zlé překonat. V té době už jsem se dozvěděla, že se vrátila Eva, sestra Anduly, i s maminkou. Evina maminka, přestože měla své dvě dcery a také žádné prostředky, se pak o mne starala jako o vlastní. Byla to skutečně báječná a obětavá žena a velice mi v životě pomohla, nikdy jí to nezapomenu.

V té době jsem si udělala zkoušky z měšťanky, rodinnou školu mi ministerstvo odpustilo. Pak jsme se chtěly s Evou přihlásit na ošetřovatelskou školu, kde nás ale nevzali, že jsme moc malé a hubené. Obě jsme pak šly do roční pěstounské školy s maturitou, kterou jsme úspěšně udělaly. Bohužel mi kvůli nálezu na plicích zakázali pracovat s dětmi, tak jsem se ocitla opět bez zaměstnání. Měla jsem ale štěstí na dobré lidi a nejdříve jsem se dostala do laboratoře na poliklinice a pak k závodnímu lékaři v Motorletu (závod Jana Švermy). Tam jsem dělala veškerou sesterskou práci, šila rány, vytahovala spony z oka a podobně. Starali se tam o mne po všech stránkách výborně. Chlapi, vesměs dělníci, mě málem nosili na rukou. Jednou týdně tam chodil jeden internista, a když viděl, co všechno dělám a umím, navrhl mne do dělnické přípravky, abych si udělala maturitu (další) a šla studovat medicínu. Maturitu jsem zvládla a nastoupila do prvního ročníku medicíny, což byl můj sen. Tam se mi ov-

šem zase projevil plicní nález. Absolvovala jsem první semestr a musela jsem opět do nemocnice a sanatoria. V té době mi také založili pneumotorax a později ve studentském sanatoriu i kaustiku. Přesto jsem studovala dál a některé zápočty jsem dělala na posteli v sanatoriu. Lékaři i zkoušející mi nesmírně pomohli. Nebylo to snadné, vždy jeden semestr a zase sanatorium. K tomu jsem se ještě pustila do studia angličtiny (sama z knížek) a asi za dva roky jsem udělala státnici.

Když mne vystěhovali z bytu po sestřenici, bydlela jsem v suterénu v malé plesnivé garsonierce. To už jsem žila s manželem a po nějaké době jsme sehnali výměnu jednopokojového bytu. Ovšem opět nastaly problémy. Paní, která si to s námi vyměnila, nám zamlčela, že v tom bytě žije ještě její přítel, který byl v době výměny na nějaké dovolené. Po jeho návratu začaly trable. Chtěl nás vyhodit a do kuchyně, kde měl krejčovskou dílnu, jsme nesměli vkročit. Velmi jsem se ho bála a vždy jsem čekala na manžela na chodbě nebo u sousedů. Bylo to také těžké období, ale opět pomohli dobří přátelé z Motorletu. Sehnali mu podnájem a on se asi po roce odstěhoval. Tak jsem konečně začala žít trochu jako normální člověk a s manželem, kterého jsem si vzala vlastně jen kvůli tomu, abych zachránila původní byt, což mi stejně nebylo nic platné. Toto vlastně jen formální manželství ztratilo svůj důvod, a tak jsem se záhy rozvedla.

V této době jsem pokračovala ve studiích. Vždy jsem s vypětím sil udělala semestr a opět skončila v nemocnici a poté v sanatoriu. Tehdy jsem musela chodit na plicní do studentské polikliniky a tamější doktorka Petříková mne chtěla poslat na plastiku. Ale opět dobří lidé mne seznámili s panem primářem Platilem v Motole. Vzal mne do léčení a prohlásil - žádná operace, vyléčíme vás konzervativně. Ležela jsem tam několik měsíců a pak opět sanatorium, ale povolil mi při tom studovat. Pak se ovšem nález znovu opakoval, tak mi primář doporučil po šestém semestru studium přerušit.

Prostředků k životu a peněz jsem měla velice málo. Jen malý sirotčí důchod a prospěchové stipendium. Po válce jsem dostala vzhledem ke svému nálezu vyšší potravinové lístky, které jsem z velké části prodávala, abych měla z čeho žít. Za to mi maminka Evy Polákové velice vynadala a zase se o mne starala.

Když jsem musela přerušit studium, opět mi pomohl Motorlet. Nejdříve jsem pracovala na středisku jako laborantka. Dodělala jsem si laboratorní školu a atestaci z hematologie a krevní transfuze. Pak jsem pracovala nějaký rok ve výzkumném ústavu revmatologie a v té době jsem se také vdala. Na revmatologii jsem bohužel onemocněla těžkou hepatitidou a byla jsem na tom velice špatně. Několik měsíců jsem strávila v Motole. Chtěli mi dělat biopsii, ale po telefonické poradě s profesorem Lenochem z revmatologie jsem šla na reverz domů a pan profesor si mne vzal na doléčení na VVCHR.

Pomalu jsem se z toho vyhrabala, opět mi výrazně pomohla Evina máma. Sháněla mi telecí a potraviny, které jsem mohla jíst. Pak jsem opět nastoupila do práce a jednoho dne přišel pan profesor k nám do laboratoře a ptal se, jestli někdo umí anglicky. Moje kamarádka a kolegyně ukázala na mne. Pan profesor pak přišel znovu a ptal se, jestli s ním nechci jet na nějaký den do Anglie. Na to jsem mu odpověděla, že nevím, že po válce mne nechtěli pustit, údajně kvůli tomu nálezu, ale jestli mi to dovolí, tak pojedu ráda. V Anglii jsem totiž měla několik příbuzných, kteří nešli do koncentráku a zachránili se. Jedna teta mne několikrát zvala do Anglie, ale lékaři mi to nedoporučili kvůli nálezu na plicích. Tak jsem s radostí přijala pozvání pana profesora, který mi vše zařídil, a dostala jsem pas i vízum. Jedna perlička s pasem. Původně jsem byla černovlasá, ale tehdy jsem si začala odbarvovat vlasy. Když jsem si přišla pro pas, policajt se mě zeptal, jakou barvu vlasů budu mít, až budu cestovat. Tehdy se totiž ještě barva vlasů psala do pasu.

Tak jsem jela s panem profesorem do Londýna. Vyřizovala jsem mu tam různé projekty a chodila po různých klinikách. V jednom ústavu zrovna pracovali na výzkumu lymfocytů, což mne velice zajímalo. Pan profesor mi tam vyjednal spolupráci. Slíbili mi, že až na tom budou pracovat, pozvou mne na výzkum. Dodrželi slovo a pozvali mne, ovšem pozvánka byla na duben 1968. Povolení jsem dostala a jela jsem. Pak ovšem přišel srpen 1968 a já dostala z Prahy několik výhružných dopisů. Na velvyslanectví mi řekli, že mám všechno v pořádku a povolení mi končí až v dubnu 1969. Velice mi v Anglii pomohly mé jazykové znalosti.

Začátkem roku jsem dostala strach a raději jsem ukončila výzkum a vrátila se domů. Po návratu z Anglie jsem těžko sháněla zaměstnání. V kádrovém posudku jsem měla napsáno, že sice jsem velice dobrou laborantkou, ale vzhledem k delšímu pobytu na západě není vhodné, abych pracovala ve výzkumu. Těžko jsem potom sháněla zaměstnání, takže jsem se nakonec ocitla na transplantační stanici jako hematologická a krevní laborantka, kde jsem pracovala až do důchodu.

Po letech jsem byla ještě několikrát v Anglii. Tým výzkumného ústavu byl tak férový, že přestože jsem odjela před dokončením, jsem uvedená v knize jako technický spolupracovník.

A ještě několik perliček z Anglie. Když jsem tam byla poprvé, měla jsem napsané stanice, na kterých mám vystoupit. Jezdily tam dvoupatrové autobusy a tehdy bylo zvykem, že kdo seděl nejblíže ke dveřím, tomu dávali lidé peníze, když byl průvodčí zrovna nahoře a lidé mu měli platit. Z toho jsem byla natolik v šoku, že jsem radši na nejbližší stanici vystoupila.

Pracovala jsem v laboratoři s jedním Italem, který se stále nemohl naučit anglicky, proto jsem mu vše překládala a on mne za odměnu vzal na víkend do Skotska. Jenomže já jsem Skotsko neměla v pase, tak za mne musel zaplatit pokutu.

Potkala jsem v jedné nemocnici svoji první dětskou lásku, pracoval tam jako lékař.

Měla jsem v Anglii ještě několik příbuzných, kteří už ale dnes bohužel nežijí.

Po dobu pobytu v Anglii mi byt hlídala kamarádka Eva, a když jsem se vrátila, přišli mne navštívit příslušníci VB a tázali se mne, co v tom bytě dělám. Někdo, vím dokonce kdo, mne chtěl holt z toho bytu (pouhé garsoniéry) vystrnadit.

V šedesátých letech jsem se provdala za Vláďu Bakovského, jehož jméno jsem si už ponechala. Bylo to dobré manželství až na to, že jsme nemohli kvůli mému plicnímu nálezu mít děti. Manžel byl bratrancem Ládi Menšíka, který u nás trávil hodně času. Bohužel také brzo zemřel, měl silné astma a hodně kouřil. Můj manžel zemřel ve 48 letech na rakovinu střev, takže jsem opět zůstala sama. Asi rok po jeho smrti za mnou přišel můj šéf, báječný primář, a stroze mi oznámil, že se nebude dále dívat, jak jsem smutná, a že pojedu na rekreaci. Neměla jsem na to ani pomyšlení, ale on mě k tomu dotlačil. Jela jsem tedy do Topolčianek a bylo to pro mne opět osudové. Seznámila jsem se tam se svým nynějším mužem, který je mi velkou oporou. Začali jsme spolu chodit, ale problém byl, že já žila v Praze a on v Bohumíně. A za žádnou cenu nechtěl do Prahy, takže po dlouhém rozmyšlení jsem šla za ním do Bohumína.

Milovala jsem lyžování, hodně jsem jezdila na hory a učňům jsem dělala instruktorku a zdravotníka v jedné osobě. Byla jsem do lyžování takový blázen, že jsem si vzala rok neplaceného volna a přijala místo na transfuzce v Trutnově. Odtud mě každý den, když se střídaly sanitky, vozili k vleku do Pece pod Sněžkou, kde jsem měla schované oblečení a lyže. Na toto období mám nejkrásnější vzpomínky.

Když jsem se přistěhovala do Bohumína, potkala mě další smůla. Měla jsem infarkt a objevili mi při tom diabetes a ischemickou chorobu srdeční. Nemoci a nepříjemnosti mne neustále pronásledovaly, ale vždy jsem se dokázala znovu vzchopit a postavit na nohy. V roce 1990, když byla vyhlášena restituce, jsem se sestrou zdědila dům po tatínkovi. Jenže v tom byl opět háček. Moje o osm let starší sestra se ke mně nezachovala férově. Jedině díky dobrému právníkovi se na to přišlo a získala jsem polovinu dědictví. Peníze jsem pak využila hlavně na cestování po světě. Také jsme některým hodně pomohli, a co je horší, některým jsme půjčili peníze, které jsme už nikdy neviděli.

Příbuzné už bohužel žádné nemám, pouze jednoho bratrance v Německu a sestru, se kterou se vzhledem k tomu, co mi provedla, moc nestýkám. Nehledě k tomu že po válce, přestože se neměla špatně, se o mne, svoji mladší sestru, vůbec nezajímala.

V Bohumíně jsem poznala několik báječných lidí. Pečlivě se o mne stará MUDr. Zavadilová a její dcera MUDr. Laštovková, MUDr. Vašulín a MUDr. Wranka – diabetolog z Karviné, se kterým jsem se seznámila na zájezdu v USA. Dále nesmím zapomenout na Lenku Krčovou, vedoucí souboru Radost a Impuls.

Také jsem navázala styky se Střední školou Bohumín, kam chodím občas přednášet, a seznámila jsem se s panem učitelem Konvičkou a ředitelkou školy paní Országovou.

Vedle našeho bytu je kavárna, která patří této střední škole, a s manželem tam chodíme na obědy. Jsou tam velice ochotní, a když jsem nemocná, donesou mi učni jídlo až do bytu. Bydlí se nám celkem dobře až na to, že už špatně chodím a byt máme až ve třetím podlaží. Občas jezdíme do Prahy, poslední dobou vzhledem k mému zdravotnímu stavu už jen málo.

Jsem členkou Terezínské iniciativy, kde mám ještě několik kamarádek. Prožily totéž co já, ale zaplať Bůh některé ještě žijí.

Chtěla bych znovu jmenovat Evu Liškovou Polákovou, jejíž rodina mi v životě hodně pomohla. Teď jsme bohužel ve styku telefonicky, protože Eva žije poměrně daleko, až u Plzně. Měla i po válce velice krušný život, těžce pracovala a o děti se starala sama. Zato teď má velice rozvětvenou a hodnou rodinu, což jí z celého srdce přeji. Dále bych chtěla zmínit Danu Lieblovou, která je léta předsedkyní Terezínské iniciativy a dělá to výborně (byla se mnou v koncentračním táboře), a také Helgu Hoškovou, která již v Terezíně jako dítě malovala. Vždy někde sehnala papír a tužky a její kresby se po válce našly na půdě. Stala se z ní akademická malířka, známá dnes po celém světě. Byla stejně jako paní Lieblová vyznamenána prezidentem republiky. Ještě bych chtěla připomenout paní Evu Merovou, která měla také velice krutý osud. Po Osvětimi byla v několika koncentračních táborech, kde ji osvobodili Rusové a jeden ruský doktor ji adoptoval. Žila potom v Rusku a později začala jezdit do Prahy. Má dvě děti. Syn žije v Německu a dcera s rodinou v Petrohradě. Paní Eva teď žije opět doma v Praze. Mohla bych jmenovat ještě další, ale bohužel pomalu nás ubývá. Prošlé útrapy se nám teď ve stáří prohlubují a choroby nás nemilosrdně trápí.

Jsem ráda, že v nelehkém stáří je mi velkou oporou můj manžel, který se o mne pečlivě stará, přestože má také svá trápení. Poslední měsíce už na tom nejsem zdravotně moc dobře a jedině díky němu se z toho dostávám. Pečuje o mne s velkou trpělivostí, přestože jsem někdy vzhledem ke svému zhoršenému zdravotnímu stavu protivná. Alespoň touto cestou mu mnohokrát děkuji a přeji mu hodně životního elánu a zdraví do dalších let.

Ještě několik slov k mým přátelům. Na prvním místě bych se ráda zmínila o mamince Evy Liškové, která mi vlastně nahradila oba rodiče a do smrti na ni nezapomenu.

Dále se musím zmínit o třech věrných kamarádkách a kolegyních, se kterými se přátelím dodnes. Bohužel všechny bydlí v Praze, takže se poslední dobou stýkáme jen telefonicky. Jde o paní Martu Špičkovou, Miladu Polesnou a Jarku Machovskou. Všechny mi moc pomohly.

S Martou Špičkovou jsem se seznámila na transfuzce a staly se z nás věrné kamarádky. Marta mi několikrát hodně pomohla, pracovně i osobně. Udělala pro mne opravdu maximum.

Milada Polesná je moje vzdálená příbuzná. Když jsme začali znovu jezdit do Prahy, poskytla nám nezištně přístřeší, přestože se starala o svoji matku a její dvě sestry. V mezích možností pomohla i nám.

S Jarkou Machovskou jsme byly kolegyně, kamarádky jsme dodnes. Pro mne je velikou hrdinkou, trpí několika nemocemi, se kterými urputně bojuje.

Když jezdíme do Prahy, hodně nám pomáhá neteř Ivana Rajtrová Bakovská. Zajišťuje nám ubytování a vozí nás svým autem. Dále nám dělá nákupy, prostě se o nás stará perfektně, přitom má sama manžela na vozíku.

Další příbuzné, jak už jsem podotkla, nemám. Manželova neteř Alena Balšánková, synovec s praneteří nám také pomáhají. Manžel má ještě syna a pravnoučata, s nimiž si občas telefonuje.

Pomalu budu končit vyprávění o svém nepříliš lehkém životě. Jistě byste chtěli vědět, jak dnes hledím na Němce. Po válce jsem je nemohla ani vidět, ale postupem času se

můj názor trochu vytříbil. Nemohu strkat všechny Němce do jednoho pytle. V první řadě si uvědomuji, že děti nemohou za své rodiče. Že nám ublížili hodně, je nesporné, a odčinit ty krutosti nelze.

Mně osobně ublížili hlavně tím, že jsem ztratila celou rodinu. Kvůli nálezu na plicích jsem nemohla mít děti. Snila jsem o profesi lékařky, ale i toto mi nález na plicích pokazil.

Bude-li mé řádky někdo číst, přeji si, aby si z toho vzal něco pozitivního a snažil se pochopit, že život je někdy těžký, ale také pěkný.

Přeji hlavně mladým hodně studijních a životních úspěchů. A aby nikdy nemuseli zažít to, co jsme si prožili my. Ať žijí v míru a bez válek.

DOVĚTEK

S paní Brigitou Bakovskou jsem se seznámila jako mladá lékařka s pacientkou, o kterou se již léta starala moje maminka, také praktická lékařka. Součástí mé práce jsou také „návštěvy“ pacientů, kteří se již nemohou dostavit do ordinace sami. No a tak jsem poznala paní Gitu. Znala jsem ji vlastně už od dětství z povídání mé maminky. Vyprávěla mi, co paní Gita prožila, že je Židovka a přežila koncentrační tábory Terezín i Osvětim. Ale že také ráda cestovala a lyžovala a měla nesmírně zajímavý život. Není proto divu, že jsem se na osobní setkání s ní velmi těšila. Zároveň jsem se ale bála na její život zeptat, snad abych nerozjitřila zlé vzpomínky a její už tak podlomený zdravotní stav nezhoršila. Po nějaké době, kdy jsem za paní Gitou a jejím manželem docházela, jsem se však osmělila a z krátkých pracovních návštěv se staly hodinové rozhovory plné zajímavých zážitků z Gitina života. Jednou se mi svěřila, že by přece jen ráda sepsala své paměti, ale shání někoho, kdo by je přepsal. Ráda jsem tuto milou povinnost vzala na sebe i s vědomím pomoci mého manžela, který chová velkou úctu k hrdinům minulosti a sám se také historií zabývá.

Paní Gita Bakovská neměla život lehký, začalo to už dětstvím, kdy neměla blízký vztah se svou matkou. Ta ještě před válkou manžela a dvě dcery opustila. Oporou jí byl vždy tatínek, kterého milovala a obdivovala. Spolu s ním a sestrou utíkali před nacisty po českých městech, rodinách a známých, až je nenávist přece jen dostihla a z Prahy byli deportováni do Terezína a následně do Osvětimi. Tam Gitin tatínek zemřel, což byla jedna z jejích největších životních ran. Porozumění ale nenašla ani u starší sestry a po válce se ocitla v Praze v 16 letech sama na vlastních nohou. Zničená těžkou prací v lágrech, vyhublá z absolutního nedostatku stravy a oslabená nemocemi, kterými byly například opakované záněty středouší, břišní tyfus a tu-

berkulóza. Ta ji bohužel pronásledovala ještě dlouhé roky a vzala jí další ze snů - stát se lékařkou. Nejhorším následkem však byla ztráta možnosti být matkou.

Její život však měl i hezké stránky, a to když poznala svého manžela, pana Bakovského, stala se laborantkou a vědkyní zároveň, cestovala do zahraničí a v neposlední řadě lyžovala. Láska k lyžování byla natolik silná, že byla ochotna odejít z práce v Praze, přestěhovat se a najít si novou práci v Krkonoších jen proto, aby mohla v zimě denně lyžovat. Lyže byla nucena odložit až v pokročilém věku a dodnes těžce nese každou zimu, kdy nemůže vyrazit na svah. Po smrti manžela žila sama, až jí do cesty vstoupil další osudový muž, nynější manžel Emil Pastušek. Odstěhovala se za ním z Prahy do Bohumína a prožila spoustu dalších krásných let po jeho boku. Spolu cestovali do mnoha zemí a dodnes jsou si oporou.

V malém Bohumíně jsem měla možnost poznat paní Gitu také já. Velmi si cením její odvahy a vytrvalosti, bez níž by tady dnes již určitě nebyla. Moc bych jí také přála více zdraví, které ji v poslední době tolik trápí, a ještě řadu spokojených let po boku svého manžela. Velmi bych paní Gitě také přála usmíření se svou dosud žijící 94letou sestrou, aby alespoň jedna z ran mohla být ještě zahojena.

Závěrem bych ráda poděkovala paní Gitě za možnost nahlédnout do jejího života a Bohu, že mi dal možnost tuto neobyčejnou ženu poznat.

MUDr. Andrea Laštovková

FOTOGRAFIE

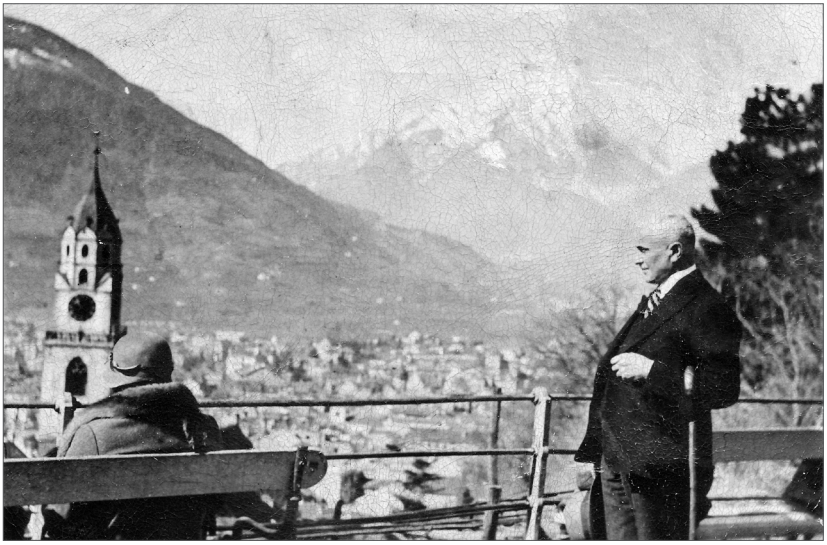

Jediná dochovaná fotka otce Brigity Bakovské, pořízená v roce 1937 v Itálii.

Bezstarostné dětství. Brigita s bratrancem v roce 1939 v Praze.

Brigita (uprostřed, dole) a její kamarádky v roce 1940 v Praze.

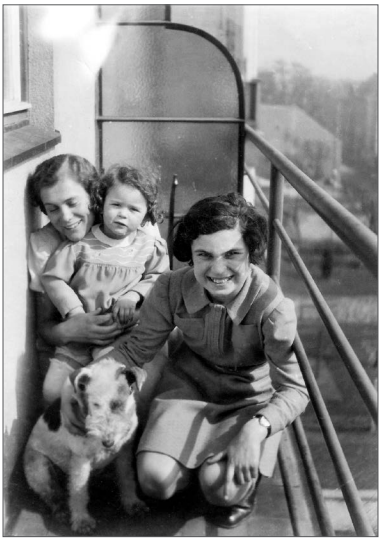

Na návštěvě u známých v roce 1941.

Před odjezdem do Terezína.

Práce v jeslích po válce.

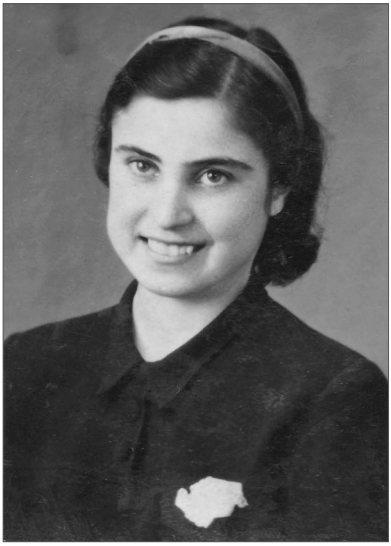

Brigita na přelomu 40. a 50. let.

S prvním manželem Vláďou Bakovským v 60. letech.

Brigita Bakovská byla vášnivou lyžařkou.

V hematologické laboratoři v 60. letech.

S manželem Emilem Pastuškem v 80. letech na Vyšehradě.

2016 – S manželem Emilem a praneteří Kačenkou.

Foto: Archiv Brigity Bakovské